

سلسله مباحث اعتقادی

حلقه دهم

نبوت و رسالت

دکتر سید محمد دینی هاشمی

سرشناسه: بنی هاشمی، سید محمد، ۱۳۳۹
عنوان و نام پدیدآور: نبوت و رسالت؛ سلسله مباحث اعتقادی،
حلقه ی دهم / سید محمد بنی هاشمی.
مشخصات نشر: تهران: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری:
شابک جلد نهم:
شابک دوره: ۱ - ۶۷۶ - ۵۳۹ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیپا.
موضوع:
رده بندی کنگره:
رده بندی دیویی:
شماره کتابشناسی ملی:

ISBN

شابک

نبوت و رسالت

سلسله مباحث اعتقادی (۱۰)

سید محمد بنی هاشمی

(استادیار دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی)

ناشر: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر

نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۲

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

صفحه آرای: مشکاة

چاپ: صبا

ایستناگرام:
monir_publisher

تهران، خیابان مجاهدین، چهارراه آبسردار، ساختمان پزشکان، واحد ۹
تلفن و فاکس: ۷۷۵۲۱۸۳۶ (خط ۶)

پست الکترونیک:
info@monir.com

کانال تلگرام:
telegram.me/monirpub

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم بہ:

خورشید خاور و سیا فتنی و شمس شمس فرزانگی

عالم آل مصطفیٰ ﷺ

حضرت علی بن موسی الرضا علیہ السلام

از جانب:

کریمی آل طہ علیہم السلام و گوہر گنج کبیرا

حضرت فاطمہ کبریٰ معصومہ سلام علیہا

فهرست مطالب

پیش‌گفتار ۱۹

بخش اول: اضطرار به انبیا و معرفت ایشان

فصل ۱: نیاز ضروری (اضطرار) به انبیاء و رسل الهی	۲۵
معنای «نبی»	۲۵
معنای «رسول»	۲۷
رابطه‌ی «نبی» و «رسول»	۲۹
طبقات انبیاء و مرسلین	۳۰
برتری پیامبران اولوالعزم بر سایر انبیا	۳۲
مُحال بودن تفویض در تشریع	۳۸
لازمه‌ی عاقل بودن: نفی تفویض تشریعی	۳۹
کشف رضا و سخط داشتن خداوند به نور عقل	۳۹
کشف لزوم بندگی خداوند به نور عقل	۴۱
دو رکن مقوم بندگی خداوند	۴۱
مغفول شدن هر دو رکن بندگی	۴۲
مذکر بودن انبیاء به دو رکن بندگی خدا	۴۲
خارج ساختن مردم از ظلمات به سوی نور	۴۳

۴۵	علم به احکام تعبّدی غیر عقلی فرع بر معرفت به خدا و نور علم و عقل
۴۶	دو هدف اصلی انبیا در فرمایش امیرالمؤمنین (علیه السلام)
۴۷	نیاز ضروری انسان به انبیا در قلمرو غیر مستقلّات عقلیه
۵۱	سنتّ اولّیه‌ی الهی: بودن حجّت آشکار در میان مردم
۵۲	سنتّ ثانویه‌ی الهی: آشکار نبودن حجّت الهی
۵۳	سنتّ ثانویه: برخاسته از عدل الهی
۵۵	مراتب داشتن هدایت الهی
۵۶	اتمام حجّت الهی بر پایه‌ی هر مرتبه از هدایت

فصل ۲: نقد و بررسی ادله‌ی اثبات ضرورت بعثت انبیا

۵۹	بیان فلسفی در اثبات ضرورت بعثت انبیا
۶۱	نادیده انگاشتن عقل و فطرت در دلیل فلسفی
۶۲	ادعای گزاف درباره‌ی «غرض» خداوند از خلقت
۶۳	فرض «غرض» برای خداوند: تشبیه مُحال
۶۵	علّت غایی فعل
۶۶	داعی زائد بر ذات یا عین ذات
۶۹	حکیمانه بودن افعال خداوند
۶۹	تنها معنای صحیح «غرض» از خلقت خداوند
۷۰	ملازمه نداشتن حکمت خلقت با تعیین هدف برای مخلوقات
۷۱	مُهمل رها نکردن انسان توسط خداوند
۷۳	«عیث» نبودن خلقت خدا
۷۴	علّت خلق مخلوقات در بیان امام صادق (علیه السلام)
۷۵	خلط نکردن حکمت خلقت با تعیین تکلیف بندگان
۷۶	دیدگاه متکلمان درباره‌ی بعثت انبیاء
۷۸	وجوب بعثت انبیاء از نظر برخی متکلمان امامیه
۸۱	نقد و بررسی منطقی برهان لطف
۸۲	عدم جواز اسناد غرض به افعال الهی
۸۳	اشکال مشترک بیان فلسفی و کلامی

۸۴	سنت «امتحان» در خلقت خداوند
۸۶	واجب نبودن لطف از جانب خدا به بندگان
۸۹	لطف الهی در کنار غضب او
۹۱	دو گونه بودن صفات خداوند
۹۳	دو معنا از جواد و کریم بودن خداوند
۹۳	دیدگاه عرفا در اثبات ضرورت بعثت
۹۵	ادعای ضرورت بعثت بر پایه‌ی نیاز انسان به تهذیب اخلاق
۹۶	تباین دیدگاه معارف الهی و بشری در بحث ضرورت بعثت

فصل ۳: وجوب معرفت انبیاء و رُسل الهی

۹۷	اولین وظیفه‌ی بنده‌ی عاقل: فحص
۹۸	وظیفه‌ی دوم: «تحقیق درباره‌ی صدق ادعای نبوت»
۹۹	طرح اشکال به دو وظیفه‌ی عقلی
۹۹	پاسخ به اشکال با «تمسک به وجوب دفع ضرر محتمل» و نقد آن
۱۰۰	درک «وجوب شکر خداوند و حرمت کفر ورزیدن به او»
۱۰۱	اتمام حجت بر بندگان به واسطه‌ی درک وجوب شکر پروردگار
۱۰۲	تذکر مورد تأیید امام علیه السلام در مورد وجوب معرفت انبیا
۱۰۴	فرمایش امام رضا علیه السلام در خصوص وجوب معرفت رسولان الهی
۱۰۶	مراد از وجوب معرفت نبی و رسول به عنوان یک عمل اختیاری
۱۰۶	سنت الهی: اعطای معرفت رسول در پی فحص از او
۱۰۷	فایده‌ی دانستن وظیفه‌ی فحص و تحقیق درباره‌ی صدق مدعی نبوت
۱۰۹	چهار حالت ممکن برای آشنا به وظیفه‌ی تحقیق درباره‌ی نبی الهی
۱۱۰	امکان پذیر نبودن تعیین مصادیق این حالات

فصل ۴: شناخت رسول به رسالت

۱۱۳	راه شناخت رسول: رفع نیازهای ما به او
۱۱۴	راه نخست: تذکر دادن به خدای فطری
۱۱۵	تأثیر عمیق تفکر ارسطویی در فیلسوفان مسلمان

۱۱۷	 محزّک غیر متحرّک از دیدگاه ارسطو
۱۱۸	 جواهر نامتحرّک: غایات حرکات
۱۱۹	 تفاوت محزّک اوّل با خدای واقعی
۱۲۰	 تفاوت دیدگاه ارسطویی با فلسفه‌ی اسلامی درباره‌ی خدا
۱۲۲	 «ناآگاهی» عموم فلاسفه از دیدگاه ارسطو
۱۲۴	 اساس برهان حرکت: تشبیه خدا به خلق
۱۲۶	 تفاوت «برهان حرکت با مدّعی ارسطو» و «خدای واقعی»
۱۲۸	 بررسی و نقد اسناد نبوت به ارسطو
۱۳۱	 بررسی و نقد روایت تجلیل از ارسطو
۱۳۳	 نسبت دادن اثبات صانع به ارسطو
۱۳۴	 نقد و بررسی مدّعی فوق
۱۳۷	 اشتباه فلاسفه در إسناد وحدت صانع به ارسطو
۱۳۹	 خلط فرمایش نورانی امام صادق علیه السلام با عقیده‌ی نادرست ارسطو
۱۴۱	 نقد ادّعی نبوت «آغاناذیمون، هرمس و فیثاغورث»
۱۴۳	 راه دوم: تذکّر دادن به نور عقل
۱۴۵	 معرفت به نور عقل: باب الابواب همه‌ی معارف الهی
۱۴۶	 شناختن نور عقل: باب الابواب گمراهی‌ها
۱۴۷	 گمراهی در شناخت عقل و خدای متعال
۱۴۸	 رسالت انبیا علیهم السلام نجات از ظلمات به سوی نور
۱۵۰	 مهجور شدن تذکّرات انبیاء در مورد نور عقل
۱۵۱	 نیاز ضروری بشر به انبیا برای متذکّر شدن به نور عقل

بخش دوم: اعجاز پیامبران الهی

۱۵۵	 فصل ۱: شناخت رسول به معجزات
۱۵۵	 آیات بینات: کاشف از توانایی فوق بشری
۱۵۷	 معجزه: علامت صدق رسول الهی
۱۵۹	 نفی معجزه در صورت بودن قرینه‌ی عقلی بر بطلان ادّعی سفارت الهی

معجزه: بستر معرفت به پیامبر و اتمام حجت بر مردم	۱۶۱
معجزه‌ی بارز هر پیامبر: متناسب با شرایط زمان ایشان	۱۶۳
علامت بودن معجزه به واسطه‌ی نور عقل	۱۶۶
برتری پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله بر سایر پیامبران در معجزات	۱۶۷
قرآن کریم: شاهد الهی بودن خود	۱۶۸
معرفی قرآن از زبان خودش	۱۶۸
علت انکار بعثت رسول الهی	۱۷۱
«حدیث» بودن قرآن: دلیل الهی بودنش	۱۷۲
کیفر انکار کنندگان قرآن حدیث	۱۷۳
قرآن: احسن الحدیث	۱۷۴
تباین دیدگاه قرآن با معارف بشری در بحث خداشناسی	۱۷۵

فصل ۲: شاهدان صداقت رسول اکرم صلی الله علیه و آله

خداوند متعال: شاهد کافی بر رسالت رسول اکرم صلی الله علیه و آله	۱۷۷
خداوند: برترین شاهد رسالت رسول صلی الله علیه و آله	۱۷۸
مثالی برای وجدان شهادت خداوند به رسالت رسول	۱۸۰
وجدان شهادت خداوند، فقط با ایمان به رسول او	۱۸۱
شهادت «مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ» به رسالت رسول	۱۸۲
ذکر وصف مقوم در معرفتی «مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»	۱۸۴
شهود حقایق کتاب: شرط شاهد رسالت بودن	۱۸۷
امیرالمؤمنین علیه السلام : بزرگ‌ترین آیه، بینة و معجزه‌ی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله	۱۸۹
امیرالمؤمنین علیه السلام : شاهد تالی رسول الله صلی الله علیه و آله	۱۹۱

فصل ۳: اعجاز قرآن کریم

تحدی کردن قرآن کریم	۱۹۵
قرآن: کلام خداوند	۱۹۶
شباهت نداشتن تکلم خدا با تکلم بشر	۱۹۸
منحصر نبودن بهره از قرآن به بهره‌ی کلامی	۲۰۰

- ۲۰۲ کاشفیت کلام خدا از مراد و مقصود وی
- ۲۰۳ فانی بودن کلام در مراد و مقصود از آن
- ۲۰۴ دو ویژگی متفاوت قرآن کریم
- ۲۰۴ معنای «قصد» و «مقصود» در کلام بشر
- ۲۰۵ معنای صحیح «خواست خداوند»
- ۲۰۶ «قصد» و «مقصود» در کلام الهی
- ۲۰۷ کلام خداوند: ظهور علم الهی
- ۲۰۸ اعتبار معانی لغوی الفاظ قرآن
- ۲۰۹ تکلم خداوند در قرآن به زبان عربی
- ۲۱۰ مخاطب خداوند در قرآن با آفریدگانش
- ۲۱۱ استناد پیامبر اکرم ﷺ به لغت عرب در قرآن
- ۲۱۲ استناد ائمه علیهم السلام به معانی لغوی در قرآن کریم
- ۲۱۵ بهره‌مندی از قرآن با رعایت اصل عدم شباهت آن با کلام بشر
- ۲۱۶ محفوظ بودن حق توضیح کلام الهی برای متحدی به آن
- ۲۱۸ تحدی کلام خدا به مرادات و مقاصد آن
- ۲۱۹ نور بودن قرآن به اعتبار مقاصد آن
- ۲۲۱ ظهور الهی بودن قرآن به ذات خودش
- ۲۲۲ کلام خدا: حجت بالغه بر جاهل و عالم
- ۲۲۳ «عربی مبین» بودن قرآن کریم
- ۲۲۵ تحدی پیامبر اکرم ﷺ به قرآن فصیح
- ۲۲۶ اسلوب فرابشری قرآن کریم
- ۲۲۸ اقرار به ناتوانی در برابر فصاحت و بلاغت قرآن
- ۲۳۰ ناتوانی از مقابله با قرآن حتی بدون تنبّه به نور بودن آن
- ۲۳۰ وجه تحدی قرآن، فراتر از اقرار به ناتوانی از مقابله با آن
- ۲۳۲ تحدی قرآن کریم به هدایت‌گری‌اش
- ۲۳۳ تکذیب قرآن به سبب احاطه‌ی علمی نداشتن به آن
- ۲۳۵ سرّ توانایی نداشتن بر مقابله با قرآن
- ۲۳۶ تحدی نشدن به فصاحت و بلاغت در قرآن

۲۳۷	معانی لغوی «قرآن» و «فرقان»
۲۳۹	قرآنیّت کلام الهی
۲۴۲	«فرقانیّت» کلام الله
۲۴۳	تفاوت «قرآن» و «فرقان» در بیان امام صادق علیه السلام
۲۴۵	زبان الوهیت قرآن کریم
۲۴۶	تحدی پیامبر صلی الله علیه و آله به قرآن؛ نه احادیث قدسی
۲۴۷	اطلاق «کلام الله» به طور مطلق فقط بر قرآن
۲۵۰	حجّیت انفرادیّه نداشتن قرآن کریم
۲۵۱	حرمت عقلی و نقلی تفسیر قرآن به رأی

بخش سوم: وحی نبوت در معارف الهی و بشری

۲۵۷	فصل ۱: رویکرد معارف الهی به وحی نبوت
۲۵۷	معنای لغوی «وحی»
۲۵۹	وحی نبوت
۲۶۰	انزال روحی از امر الهی
۲۶۲	روح حامل و حافظ علم
۲۶۴	واجد شدن نور علم به واسطه‌ی نفخ رُوح مِنْ أَمْرِهِ
۲۶۴	تعلّق گرفتن «وحی» و اطلاق «نور» به «رُوح مِنْ أَمْرِهِ»
۲۶۶	قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي
۲۶۹	فرود آمدن ملائکه و روح در شب قدر
۲۷۱	تأیید پیامبر خدا به روح القدس
۲۷۱	خلقت پنج روح در انبیاء الهی
۲۷۴	تفاوت‌های پیامبران با مؤمنان
۲۷۷	تفاوت‌های پیامبران با کافران
۲۷۸	پنج روح پیامبران الهی به بیان امام صادق علیه السلام
۲۸۱	عظمت روح القدس نسبت به سایر ارواح
۲۸۲	سه ویژگی برتر روح القدس

۲۸۵	 بهره‌ی اختصاصی رسول اکرم ﷺ و ائمه‌ی طاهرين  از «رُوحٌ مِنْ أَمْرِهِ»
۲۸۷	 تأیید جبرئیل با روح‌القدس
۲۸۸	 اسناد تنزیل وحی به روح‌القدس
۲۹۰	 روح‌القدس: واسطه‌ی حفظ و عصمت الهی
۲۹۳	 احتمال تأیید جبرئیل با «رُوحٌ مِنْ أَمْرِهِ»
۲۹۵	 فصل ۲: بررسی و نقد رویکرد فلسفی به وحی
۲۹۵	 تفسیر فلسفه‌ی صدرایی از روح‌القدس
۲۹۶	 توجیه فلسفی نزول وحی بر پیامبر اکرم ﷺ
۲۹۸	 نفی خارج از پیامبر اکرم ﷺ بودن فرشته‌ی وحی و کلامش
۲۹۹	 مبعوث شدن پیامبر اکرم ﷺ از باطن به ظاهرش
۳۰۱	 ظلماتی الذات بودن فرشتگان الهی
۳۰۱	 مختار بودن فرشتگان الهی
۳۰۳	 وحی الهی: کلام یا کتاب
۳۰۴	 ظلماتی الذات بودن روح پیامبر اکرم ﷺ
۳۰۵	 عدم اتحاد روح پیامبر ﷺ و جبرئیل با عقل فعال
۳۰۵	 جبرئیل: فرود آورنده‌ی مختار وحی
۳۰۷	 تلقی وحی الهی به زبان عربی
۳۰۹	 حقیقت وحی در قالب زبان عربی
۳۱۴	 نفی وجود عقلانی برای وحی
۳۱۵	 معنای صحیح حقایق مجرّده برای مرادات قرآن
۳۱۷	 «حقایق مجرّده»ی ماء
۳۱۸	 یکی نبودن «موجی»، «موحیِ إلیه» و «وحی»
۳۱۹	 تفاوت روح‌القدس و جبرئیل با پیامبر ﷺ
۳۲۱	 پیوست‌ها
۳۲۱	 پیوست ۱ فصل دوم
۳۲۲	 پیوست ۲ فصل دوم

فصل ۳: بررسی و نقد رویکرد عرفانی به وحی نبوت ۳۲۵

۳۲۵	تفسیر ابن عربی از نزول وحی نبوت
۳۲۸	اتحاد وحی و موحی و موحی الیه در عرفان ابن عربی
۳۲۹	مجرد عقلی دانستن قرآن در عرفان اصطلاحی و فلسفه‌ی صدرایی
۳۳۱	دو مدعای غلط در مورد نزول قرآن در عرفان
۳۳۲	حقایق قرآن: مرادات و مقاصد کلام الهی
۳۳۴	نفی رابطه‌ی «رقیقه و حقیقه» میان قرآن و حقایق آن
۳۳۶	رابطه‌ی علامه و ذوالعلامه؛ میان قرآن و مرادات آن
۳۳۷	تفسیر نادرست عرفا و فلاسفه از «نزول وحی»
۳۳۹	معنای صحیح نزول دفعی و تدریجی قرآن
۳۴۱	آگاهی از همه‌ی قرآن پیش از نزول تدریجی آن
۳۴۳	بطلان اتحاد وحی با موحی و موحی الیه

فصل ۴: نقد رویکرد بشری انگاشتن وحی نبوت ۳۴۵

۳۴۵	تفاوت رویکرد بشری انگاشتن دین با رویکرد فلسفه و عرفان
۳۴۶	روش‌شناسی نظریه‌ی بشری انگاشتن وحی
۳۴۸	تئوری بشری بودن وحی
۳۴۹	وحی بشری: تابع پیامبر
۳۵۰	پیامبر: نازل کننده‌ی جبرئیل!
۳۵۲	«شارع»: پیامبر و «قرآن»: کلام پیامبر!
۳۵۳	نقد روش‌شناسی تئوری بشری بودن وحی
۳۵۹	ادله‌ی نقلی: تنها راه شناخت وحی
۳۵۹	مغالطه‌ی خطرناک در تئوری بشری بودن وحی
۳۶۰	ابطال ناپذیر بودن تئوری بشری بودن وحی
۳۶۲	اشکال مصادره به مطلوب در تئوری مذکور
۳۶۳	وجود قرائن روشن برای غیر بشری بودن وحی
۳۶۴	نفی روح قدسی دین در عین اظهار وفاداری به آن!
۳۶۵	سازگار نبودن نظریه‌ی مذکور با شواهد عینی

۳۶۶	تبیین پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از وحی
۳۶۸	فروود آمدن واقعی جبرئیل بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
۳۷۰	قرآن: کلام «خدا» نه «پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله »
۳۷۳	ردّ توهم «نامعقول بودن اسناد کلام به خداوند»
۳۷۶	نفی آفریننده‌ی وحی بودن پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
۳۷۷	شارع دین: خداوند، نه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
۳۸۰	نزول یکجا و تفصیلی قرآن پیش از نزول تدریجی آن
۳۸۱	مشکل «نظریه‌ی بشری بودن وحی» در پذیرش نزول دفعی آن
۳۸۱	نزول دفعی قرآن در عین ناظر بودن به حوادث آینده
۳۸۳	تفاوت میان عرف عقلا با آداب و رسوم جامعه‌ی عربی
۳۸۴	اشکال نظریه‌ی مذکور به الهی بودن قرآن کریم
۳۸۶	درس‌های قرآن کریم در گزارش‌های تاریخی‌اش
۳۸۷	قیاس‌ناپذیر بودن قرآن با کتاب‌های بشری

بخش چهارم: عصمت پیامبران الهی

۳۹۱	فصل ۱: وجوب عصمت و چگونگی آن
۳۹۱	عصمت: لازمه‌ی مقام نبوت و رسالت
۳۹۲	عصمت پیامبر در تشخیص وحی
۳۹۳	عصمت پیامبر در ابلاغ وحی
۳۹۴	عصمت پیامبر در عمل به وحی
۳۹۸	دو رکن تحقق عصمت
۴۰۰	ضرورت معصوم بودن حجت الهی
۴۰۳	لطف ویژه‌ی خدا به انبیا به خاطر لیاقت ایشان
۴۰۵	خالص گردانیدن خدا به واسطه‌ی یاد آخرت
۴۰۶	یاد کردن خدا: مصداق توفیق الهی
۴۰۸	اعلام «وفاداری انبیا به شرط الهی پیش از خلقت»
۴۱۰	مقام مخلصین نزد خداوند

فصل ۲: تعارض نداشتن آیات قرآن با عصمت انبیا	۴۱۳
مقصود قرآن از معصیت حضرت آدم علیه السلام	۴۱۳
حسادت حضرت آدم علیه السلام به خمسه‌ی طیبه علیهم السلام و توبه‌ی ایشان	۴۱۷
اعتقاد راسخ حضرت ابراهیم علیه السلام به توحید پروردگار	۴۲۰
دروغ نگفتن حضرت ابراهیم علیه السلام در شکستن بت‌ها	۴۲۳
دروغ نگفتن حضرت ابراهیم علیه السلام در اظهار بیماری	۴۲۵
معصیت نکردن حضرت موسی علیه السلام در کشتن دشمن خدا	۴۲۷
معنای ظلم حضرت موسی علیه السلام و طلب مغفرت ایشان از خدا	۴۲۹
معنای صحیح ضلالت حضرت موسی علیه السلام	۴۳۰
درخواست رؤیت خداوند از جانب حضرت موسی علیه السلام	۴۳۲
گنهکار نبودن حضرت موسی علیه السلام	۴۳۵
مقصود قرآن از یتیم و ضالّ بودن پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله	۴۳۶
مقصود قرآن از غفران گناه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله	۴۳۸
اعتراض به امتّ با خطاب به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله	۴۴۱
عصمت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در ماجرای ازدواج با زینب بنت جحش	۴۴۴
فهرست منابع	۴۴۹

پیش‌گفتار

يَا وَقَايَةَ اللَّهِ وَ سِتْرَهُ وَ بَرَكَتَهُ، أَغْنِنِي أَدْرِكُنِي، صَلِّ لِي بِكَ وَ لَا تَقْطَعْنِي.^۱
ای نگه داری خداوند [از بندگان] و حجاب و برکت او! به فریادم برس! مرا
دریاب! به خویش متصلم نما و مرا [از خود] مبر!

کتاب حاضر، حلقه‌ی دهم از سلسله مباحث اعتقادی است. حلقه‌ی اوّل و دوم: «نور علم» و «نور عقل»، حلقه‌های سوم تا پنجم در بحث «توحید» و حلقه‌های ششم تا هشتم، مربوط به بحث «عدل» و حلقه‌ی نهم، «ارکان ایمان» است. می‌دانیم که پس از خداشناسی، مهم‌ترین رکن اعتقادی، پیغمبرشناسی است. «نبی» یا «رسول»، به عنوان حجتّ ظاهری پروردگار، در کنار حجتّ باطنی که نور عقل می‌باشد، رضا و سخط الهی را به بندگان می‌شناساند. شناخت رسول خدا، پس از معرفت به خدای متعال، با فضیلت‌ترین و ضروری‌ترین واجب بر انسان، شمرده شده است. از امام صادق علیه السلام نقل شده که فرمودند:

إِنَّ أَفْضَلَ الْفَرَائِضِ وَ أَوْجَبَهَا عَلَى الْإِنْسَانِ مَعْرِفَةُ الرَّبِّ وَ الْإِقْرَارُ لَهُ
بِالْعُبُودِيَّةِ ... وَ بَعْدَهُ مَعْرِفَةُ الرَّسُولِ وَ الشَّهَادَةُ لَهُ بِالنُّبُوَّةِ وَ أَدْنَى مَعْرِفَةِ
الرَّسُولِ الْإِقْرَارُ بِهِ بِنُبُوَّتِهِ وَ أَنَّ مَا آتَى بِهِ مِنْ كِتَابٍ أَوْ أَمْرٍ أَوْ نَهْيٍ

۱. المزار الکبیر / ۵۷۲، خطاب زائر است به امام عصر علیه السلام در زیارت سرداب مطهر.

فَذَلِكَ عَنِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ.^۱

همانا برترین واجبات و لازم‌ترین آن‌ها بر انسان، معرفت پروردگار و اقرار به بندگی برای اوست ... و پس از آن، معرفت رسول و گواهی دادن به نبوت اوست. و پایین‌ترین حد معرفت رسول، اقرار نمودن به او، نسبت به نبوت وی است و [اقرار به] این‌که هر آن‌چه از کتاب یا امر یا نهی آورده، از سوی خداوند عزوجل می‌باشد.

طبق این فرمایش، هم اقرار و اعتراف به نبوت نبی و رسول بر انسان واجب است و هم آن‌چه از جانب خدا آورده - اعم از کتاب و اوامر و نواهی - باید مورد پذیرش قلبی و عملی قرار گیرد. یعنی معرفت رسول خدا، هم موضوعیت دارد و هم طریقیّت؛ هم به خودی خود، بالاترین فریضه پس از معرفت خداست و هم راه انحصاری کشف رضا و سخط الهی پس از روشنگری عقل می‌باشد.

از موضوعیت داشتن شناخت پیامبر خدا، لازم می‌آید که اگر کسی به فرض، همه‌ی آن‌چه را که ایشان از طرف خدا آورده، بپذیرد و در عمل به انجام آن‌ها ملتزم باشد، اما به شخص رسول خدا ایمان نیاورد، مانند این است که هیچ عملی انجام نداده و به هیچ یک از احکام شرع، عمل نکرده است. از امام صادق علیه السلام این‌گونه نقل شده است:

مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يُحِلُّ الْحَلَالَ وَ يُحَرِّمُ الْحَرَامَ بِغَيْرِ مَعْرِفَةِ النَّبِيِّ لَمْ يُحِلَّ لِلَّهِ حَلَالًا وَ لَمْ يُحَرِّمْ لَهُ حَرَامًا وَ إِنَّ مَنْ صَلَّى وَ زَكَّى وَ حَجَّ وَ اعْتَمَرَ وَ فَعَلَ ذَلِكَ كُلَّهُ بِغَيْرِ مَعْرِفَةِ مَنْ افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ طَاعَتَهُ فَلَمْ يَفْعَلْ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ لَمْ يُصَلِّ وَ لَمْ يَصُمْ وَ لَمْ يُزَكِّ وَ لَمْ يُحِجَّ وَ لَمْ يَغْتَمِرْ وَ لَمْ يَغْتَسِلْ مِنَ الْجَنَابَةِ وَ لَمْ يَتَطَهَّرْ وَ لَمْ يُحَرِّمْ لِلَّهِ حَرَامًا وَ لَمْ يُحِلَّ لِلَّهِ حَلَالًا لَيْسَ لَهُ صَلَاةٌ وَ إِنَّ رَكَعَ وَ إِنَّ سَجَدَ وَ لَا لَهُ زَكَاةٌ وَ لَا حَجٌّ وَ إِنَّمَا ذَلِكَ كُلُّهُ يَكُونُ بِمَعْرِفَةِ رَجُلٍ مِنَ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ عَلَى خَلْقِهِ بِطَاعَتِهِ وَ أَمَرَ بِالْأَخْذِ عَنْهُ فَمَنْ عَرَفَهُ وَ أَخَذَ عَنْهُ أَطَاعَ اللَّهَ.^۲

۱. کفایة الاثر / ۲۶۲ و ۲۶۳.

۲. بحار الانوار / ۲۷ / ۱۷۶ به نقل از علل الشرایع.

کسی که گمان کند بدون اعتقاد به پیامبر، حلال را حلال و حرام را حرام دانسته، [در حقیقت] هیچ حلالی را برای خدا حلال و هیچ حرامی را برای وی حرام نشمرده است. و همانا کسی که نماز گزارد، زکات بدهد و حجّ و عمره به جای آورد و همه‌ی این‌ها را بدون اعتقاد به کسی که خداوند اطاعتش را بر وی واجب کرده به جا آورد، [در حقیقت] هیچ یک از آن‌ها را انجام نداده است، نه نماز خوانده، نه روزه گرفته، نه زکات داده و نه حجّ و عمره به جای آورده و نه غسل جنابت کرده و نه کسب طهارت نموده است و نه حرامی را برای خدا حرام و نه حلالی را برای خداوند، حلال دانسته است. برای او نمازی نیست، هرچند رکوع رود و سجده کند، و برای او زکات و حجّی [هم] نیست. همه‌ی این‌ها فقط به سبب اعتقاد به کسی می‌باشد که خداوند جلّ و عزّ به اطاعت از وی، بر آفریدگانش منت نهاده و به برگرفتن [آموزه‌های الهی] از او، فرمان داده است. پس هر کس به او باور داشته باشد و از او بگیرد، خداوند را اطاعت کرده است.

بنابراین هم «معرفت رسول» واجب است و هم «اخذ از او»؛ یعنی اولاً باید به مقام الهی فرستاده‌ی خدا، اقرار و اعتراف داشت و ثانیاً حلال و حرام و تکالیف الهی را از او «اخذ» کرد. به این ترتیب جایگاه ویژه‌ی معرفت انبیا در دین داری، روشن می‌شود و این‌که جایگاه ایشان، هیچ جایگزینی ندارد.

نوشته‌ی حاضر، شامل مهم‌ترین مباحث نبوّت و رسالت است. در بخش نخست، نیاز ضروری به انبیا و معرفت ایشان را مورد بحث قرار داده‌ایم و برای تبیین عمیق‌تر، به نقد دیدگاهی پرداخته‌ایم که بعثت انبیا را از سوی خدای متعال، ضروری دانسته است. این جا روشن می‌شود که نیاز ضروری ما به انبیاء الهی، فرستادن آن‌ها را بر خداوند واجب نمی‌سازد؛ بلکه ارسال رسل، صرفاً تفضّلی از سوی پروردگار می‌باشد. در ادامه، مهم‌ترین راه شناخت رسول خدا که شناخت رسالتش می‌باشد، مورد بحث قرار گرفته است.

بخش دوم کتاب، مربوط به بحث اعجاز است که راهی برای شناخت صداقت رسول الهی است. در این بخش، دو شاهد صدق پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم را بر پایه‌ی قرآن

کریم معرفی کرده‌ایم و سپس به تفصیل درباره‌ی وجه اصلی اعجاز این کتاب الهی، مباحثی مطرح ساخته‌ایم.

بخش سوم به بحث درباره‌ی وحی نبوت اختصاص دارد که در آن، ابتدارویکرد معارف الهی را به این موضوع، معرفی کرده‌ایم و سپس به بررسی و نقد سه رویکرد بشری به این امر مهم پرداخته‌ایم. در این بررسی روشن می‌شود که پدیده‌ی فوق بشری وحی و مخلوقاتی که با آن ارتباط دارند، یعنی «روح القدس»، «روح من امره» و «جبرئیل» هیچ کدام بارویکردهای بشری شناخته نشده‌اند؛ به خصوص در دیدگاهی که سعی در نفی الهی بودن دین و وحی دارد.

بخش پایانی کتاب، به بحث درباره‌ی عصمت پیامبران الهی اختصاص دارد. ابتدا دلیل عقلی عصمت و چگونگی تحقق آن، مورد بحث قرار گرفته که دو جنبه‌ی اختیاری و غیر اختیاری عصمت، مورد توجه واقع شده است و سپس به توضیح آیاتی از قرآن پرداخته‌ایم که ظواهر آن‌ها ممکن است با عصمت انبیاء الهی در تعارض باشد. با اتکا به فرمایش‌های اهل بیت علیهم‌السلام روشن می‌شود که هیچ یک از آیات قرآن، با مقام عصمت پیامبران، ناسازگار نیست.

بحث باقی مانده در موضوع نبوت و رسالت، پیام‌های آسمانی و دو محور اصلی تعالیم انبیاء و رسل است که در حلقه‌ی یازدهم به تشریح آن‌ها خواهیم پرداخت. **إن شاء الله.**

خداوند متّان را به سبب توفیقی که در نگارش این حلقه از سلسله مباحث اعتقادی به حقیر عنایت فرمود، بی‌نهایت شا کرم و خلیفه و باب خداوند، امام رؤوف حضرت علی بن موسی الرضا علیه‌السلام را به حرمت خواهر ارجمندش می‌خوانم که با کرم خویش، این تلاش ناقابل را امضا فرماید و به کم و کاستی‌های این سلسله مباحث، با چشم گذشت بنگرد. از خوانندگان محترم نیز تقاضا مندم از خدای متعال، توفیق تکمیل این مجموعه‌ی اعتقادی را برای این حقیر طلب نمایند.

سید محمد بنی‌هاشمی

شب شهادت ثامن الائمه علیه‌السلام

۲۲ ذی القعدة ۱۴۴۳ ه ق

اول تیرماه ۱۴۰۱ ه ش